

Antwoord van Gedeputeerde Staten op vragen van

C.P. Oosterom (BBB), R.A.H. Kaijser (BBB), H. Looij (BBB), C.N. de Jager (SGP), S. Datema (ChristenUnie), A.H.K. van Viegen (PvdD), T.F. Lamers (GroenLinks), R. Bedijn (PvdA), T. van Vugt (JA21), R. van Aelst (SP), P.J.H.D. Verkoelen (50PLUS) en E.G.T. Braam (PVV)
(d.d. 8 augustus 2023)

Nummer

3986

Onderwerp

Beter een goede buur dan een verre vriend?!

Aan de leden van Provinciale Staten

Toelichting vragensteller

In het AIVD Jaarverslag¹ lezen we op pagina 33 dat China, naast een hoogwaardige (handels)partner te zijn ook eigen (economische) doelen nastreeft die wellicht een bedreiging kunnen zijn/vormen. Om die doelen te kunnen behalen is 'een sterke economische groep nodig van hoogwaardige technologieën'. 'Nederland is daarbij een doelwit, omdat het internationaal een goede reputatie heeft op het gebied van hoogwaardige technologie'.

De Provincie Zuid-Holland heeft een actieve rol hierin door de samenwerking met Hebei, China. Wij hebben hierover vragen. Provincie Zuid-Holland heeft buiten Europa één provincie waarmee we een relatie hebben: Hebei. Met deze vragen hopen we onder meer helder te krijgen of de voordelen opwegen tegen de nadelen en risico's. Dit onderwerp is in het najaar van 2022 ook al uitgebreid in de staten besproken. Echter staan de ontwikkelingen niet stil, in China niet, maar ook niet in Zuid-Holland, waar veel nieuwe statenleden gekozen zijn. Het blijft een belangrijk onderwerp.

1. *Naar aanleiding van het AIVD jaarverslag: welke bedreigingen voor Zuid-Holland ziet het college door deze samenwerking?*

Antwoord

De bedreigingen voor de Nederlandse samenwerking met China, die worden benoemd in het AIVD jaarverslag 2022, zijn reeds bekend. Het gaat dan vooral om economische risico's van samenwerking met China op het gebied van ongewenste kennisoverdracht ten aanzien van hoogwaardige technologieën, opbouw van strategische afhankelijkheden en *dual-use* (gebruik van civiele technieken voor militaire doeleinden). Daarnaast spelen spionage en de dreiging van China als systeemrivaal een rol in de samenwerking.

De relatie die de provincie Zuid-Holland onderhoudt met China is gericht op handelsbevordering. In relatie tot bovengenoemde bedreigingen zijn Gedeputeerde Staten van mening dat de provincie waakzaam moet zijn. Sinds december 2022 is het 'Kader voor de relatie met China' vastgesteld door Provinciale Staten in

---

¹ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/jaarverslagen/documenten/jaarverslagen/2023/04/17/aivd-jaarverslag-2022>

aanvulling op de Internationale Strategie 2020-2023 waarin beheersmaatregelen worden getroffen om deze bedreigingen beter te mitigeren.²

2. *Heeft het college (extra) voorzorgsmaatregelen getroffen omtrent 'China's twee gezichten op het wereldtoneel'? Zo ja, welke en wat zijn hiervoor de kosten? Zo nee, waarom niet en/of wanneer wordt dit nog voorzien?*

Antwoord

Ja, de voorzorgsmaatregelen die de provincie Zuid-Holland treft staan in het Kader voor de relatie met China. Het gaat dan om een strenge selectie van sectoren waarbij samenwerking op hoog risico sectoren wordt vermeden, maatregelen voor het beschermen van gevoelige informatie, screening bij de support aan Chinese investeringen, en het inzetten van diplomatie om risico's voor Zuid-Hollandse bedrijven te mitigeren. Voor de in het kader benoemde maatregelen zijn geen extra financiële middelen gereserveerd, de maatregelen vragen met name capaciteit van de ambtelijke organisatie. In de uitvoering van deze maatregelen, maakt de provincie daarnaast gebruik van de hulpbronnen die het Rijk aanbiedt aan decentrale overheden. Het gaat bijvoorbeeld om het Informatie en Contactpunt China en de adviezen van het Nationaal Contactpunt Coördinatie en Terrorisme Bestrijding.

3. *Wat is de economische waarde voor Zuid-Holland met betrekking tot deze samenwerking? Met andere woorden, wat heeft de samenwerking met Hebei de afgelopen jaren financieel opgeleverd voor Zuid-Holland en welke kosten maakt de provincie hier jaarlijks voor?*

Antwoord

In 2022 is door Provinciale Staten uitgebreid stil gestaan bij de waarde die de provinciale samenwerking met Chinese partners heeft voor het bedrijfsleven. Graag verwijzen Gedeputeerde Staten u naar de notitie en het verslag van het rondetafelgesprek met Provinciale Staten dat plaats vond op 1 juli 2022, naar aanleiding van de motie 1083 en het behandelvoorstel van Gedeputeerde Staten. Zie hiervoor de stukken bij het Statenvoorstel 'Kader voor de relatie met China' van de Provinciale Statenvergadering van 14 december 2022.³

De notitie voor dat gesprek geeft nog steeds een goed beeld van de waarde van de provinciale relatie met China voor het bedrijfsleven. Met Provinciale Staten is afgesproken om de waarde van de relatie met China voor het Zuid-Hollandse bedrijfsleven mee te nemen in de jaarlijkse evaluatie. Provinciale Staten worden met de jaarlijkse evaluatie geïnformeerd over de voortgang van de relatie binnen het kader. Naar verwachting komt deze in februari 2024 beschikbaar.

Voor het onderhouden van de relatie met China is een jaarlijks budget gereserveerd van EUR 150,000 om ondersteuning op dit vlak mogelijk te maken. De kosten worden gelijkmatig verdeeld over ambitie 1 en 4. Daarnaast is er onder ambitie 1 een budget van EUR 30,000 voor het onderhouden van internationale relaties. Dit budget wordt ingezet voor de kosten van inkomende en uitgaande missies, zo ook voor missies uit en naar China.

4. *In het AIVD jaarverslag staat "Rusland gaat militaire avonturen aan, organiseert ongekende binnenlandse repressie, hackt, liquideert vijanden, ligt dwars in internationale organisaties, probeert verdeeldheid te zaaien in het Westen, gebruikt de gaskraan om het Westen te chanteren, escaleert zijn nucleaire retoriek, en probeert in samenwerking met China het internationale systeem in het*

---

² <https://pzh.notubiz.nl/vergadering/963998>

³ Idem

eigen voordeel aan te passen." In licht van de oorlog die Rusland heeft met Oekraïne, zouden wij de samenwerking met China hierom niet onmiddellijk moeten beëindigen? Zo nee waarom niet?

Antwoord

Op basis van de uitgangspunten van het door Provinciale Staten vastgestelde 'Kader voor de relatie met China' zien wij geen aanleiding om de samenwerking met China te beëindigen. Het Kader stelt als belangrijke voorwaarde voor het behoud van de relatie de positie van het Rijk ten opzichte van de samenwerking met China. De positie van het Rijk ten aanzien van de samenwerking met China is 'open waar het kan, beschermend waar het moet'. Deze positie komt uit de beleidsnotitie 'Een Nieuwe Balans' in 2019.⁴ Het Rijk ziet hierin wel een verschuiving naar steeds meer beschermend zoals aangegeven in de Kamerbrief van 'Ontwikkelingen Chinabeleid: een verschuiving van de balans' uit januari 2023.⁵ Tegelijkertijd stelt het Rijk in de Kamerbrief dat het belangrijk is de balans te bewaren in de betrekkingen en oog te blijven houden voor de mogelijkheden tot samenwerking. Het bewaken van de balans doen Gedeputeerde Staten door uitvoering te geven aan het Kader voor de relatie met China.

5. *Zijn de mensenrechtenschendingen die in China plaatsvinden, bijvoorbeeld omtrent de Oeigoeren, een reden geweest om onze betrekkingen met Hebei te heroverwegen? Zo ja, waarom is er in tegenstelling met Provincie Utrecht in Zuid-Holland niet voor gekozen om de samenwerking om deze reden te beëindigen? Zo nee, is de relatie met Hebei iets waar het college kritisch naar wil kijken? Zo nee, waarom niet?*

Antwoord

Graag verwijzen wij u naar het Statenvoorstel van Gedeputeerde Staten voor het Kader van de relatie met China. De mensenrechten situatie is een belangrijke reden geweest voor het opstellen van het kader. De positie van de provincie Utrecht ten aanzien van haar relatie met China is meegenomen in het Statenvoorstel.

6. *Kan GS uitsluiten dat er door Nederlandse bedrijven wordt samengewerkt met Chinese partners of bedrijven die op enige manier profiteren van mensenrechtenschendingen? Hierbij denken we aan slavenarbeid van Oeigoerse burgers in strafkampen of kinderarbeid. Zo ja, op welke manier? Zo nee, is dit een reden om de band te heroverwegen?*

Antwoord

Nee. De provincie Zuid-Holland kan dit niet uitsluiten. Wel gebruikt de provincie Zuid-Holland haar relatie met China om een positieve impact te hebben door mensenrechten onder de aandacht te brengen en hierover in gesprek te gaan met het Zuid-Hollandse bedrijfsleven dat betrokken is bij de activiteiten in het kader van de relatie met China, alsmede de Chinese partners. Zo organiseerde de provincie Zuid-Holland samen met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en InnovationQuarter in april 2023 een event voor tuinbouwbedrijven die actief zijn in China waarin maatschappelijk verantwoord ondernemen in de context van China, centraal stond.

7. *De religieuze vrijheid in China wordt regelmatig met de voeten getreden. Ook LHBTIQA+ personen kunnen niet zichzelf zijn in China. Godsdienstvrijheid en vrijheid om jezelf te zijn, zijn belangrijke aspecten van de Nederlandse waarden. Welke rol speelt deze situatie in de relatie? Welke inspanningen levert GS nu om de rechten van deze groepen te verbeteren? Wil GS hier meer aan gaan doen? Zo ja, hoe wil GS meer voor deze mensen gaan betekenen? Speelt het hierbij nog een rol*

---

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/05/15/nederland-china-een-nieuwe-balans>

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/01/13/kamerbrief-inzake-ontwikkelingen-chinabeleid-een-verschuiving-van-de-balans>

dat Zuid-Holland een regenboogprovincie is? Hoe rijmt GS dit feit en vinden zij Hebei ook een regenboogprovincie? Zo nee, waarom niet? Kan GS toezeggen dat ook juist dit aspect meegenomen wordt in de jaarlijkse evaluatie die we in februari krijgen?

Antwoord

Conform het Kader voor de relatie met China heeft de provincie Zuid-Holland in haar handelscontacten oog voor de Nederlandse waarden en brengt dit actief onder de aandacht. Thema's die daarbij ter sprake kunnen komen zijn religieuze vrijheden en vrijheden om jezelf te zijn. De provincie doet dit door in handelscontacten oog te hebben voor en aandacht te besteden aan concrete regionale issues, maar ook de wijze waarop zij hier invulling aan geeft. De manier waarop dit besproken wordt in China is van belang voor de effectiviteit van de boodschap. Uitgangspunt is het uitdragen van de eigen waarden en de dialoog, niet het opleggen van Nederlandse waarden aan de Chinese partner. Gedeputeerde Staten zullen haar inzet op Nederlandse waarden in de relatie met China meenemen in de jaarlijkse evaluatie.

In de Volkskrant lezen we dat Duitsland een nieuwe China-strategie heeft.⁶ Duitsland gaat veel meer focussen op landen dichterbij. Naast het (deels) wegnemen van eerdergenoemde risico's is dat ook nog eens duurzamer. De Nederlandse China-strategie is 4 jaar oud en loopt daarmee achter op tal van ontwikkelingen.

8. *Is GS het met de vragenstellers eens dat we voor veiligheid van kennis en gegevens, maar ook voor duurzaamheid, beter kunnen focussen op handel dichterbij huis? Waarom wel/niet?*

Antwoord

In de Europese en internationale activiteiten van de provincie Zuid-Holland heeft de samenwerking binnen Europa al de meeste focus. Zie hiervoor de Internationale Strategie 2020-2023 en de Internationale Vooruitblik 2023. Dit betekent niet dat samenwerking buiten Europa niet relevant is. In China is de betrokkenheid van de overheid van waarde voor het bedrijfsleven. Het artikel uit de Volkskrant waar indieners van de vragen naar verwijzen benoemd dit ook. "Duitsland wil onafhankelijker worden van China, maar ook blijven samenwerken" is de kop van het artikel.

Het Rijk -in de Kamerbrief van januari 2023 - benadrukt ook het belang van (economische) samenwerking bijvoorbeeld voor het aangaan van de grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van klimaatadaptatie en gezondheid. Het gaat hier bij het Rijk om de balans tussen de economische en maatschappelijke meerwaarde van samenwerking, én aandacht voor mensenrechten en mogelijke risico's van het zakendoen met China. Het Kader voor de Relatie met China houdt ook rekening met deze balans, door zowel de risico's als kansen van de samenwerking te benadrukken. In de prioritering van de sectoren door Provinciale Staten in het Kader van de relatie met China heeft de economische en maatschappelijke meerwaarde van samenwerking op die gebieden nadrukkelijk de aandacht.

9. *We zien dat Zuid-Hollandse bedrijven zaken doen over de hele wereld. Waarom hebben bedrijven extra hulp nodig bij zaken doen in Hebei?*

Antwoord

Tuinbouw, water en duurzame verstedelijking zijn allemaal sectoren waar aan Chinese zijde de overheid een sterke rol speelt en de government-to-government relaties van belang zijn om projecten met deelname van Zuid-Hollandse bedrijven van de grond te krijgen. De provinciale relatie opent deuren die anders moeilijker te openen zijn, ook voor de ambassade. Een government-to-government relatie biedt

---

⁶ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/duitsland-wil-onafhankelijker-worden-van-china-maar-ook-blijven-samenwerken~b185c7be/>

daarnaast de mogelijkheid om risico's voor bedrijven te mitigeren, zoals bemiddeling tijdens een zakelijk conflict.

Laten we voor de helderheid een aantal feiten op een rij zetten over Hebei. Hebei is 4,5x groter dan Nederland, 55x groter dan Zuid-Holland in oppervlakte. In Hebei wonen ruim 20x meer mensen dan in Zuid-Holland.

10. *Als we deze feiten op een rij zetten, hoe gelijkwaardig is dan de band tussen Zuid-Holland en Hebei?*

Antwoord

De gelijkwaardigheid ligt niet in het verschil in omvang, maar in het feit dat Chinese en Zuid-Hollandse partijen gezamenlijke uitdagingen hebben waarvoor de samenwerking van belang is.

11. *Ook het Rijk onderhoudt economische betrekkingen met China, onder meer via de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland. Welke nadelen zouden er zijn voor Zuid-Holland als de relatie met China alleen nog via het Rijk loopt?*

Antwoord

De provincie Zuid-Holland werkt in de relatie met China nauw samen met het Rijk, maar ook Innovation Quarter en gemeenten die samenwerkingsverbanden hebben met China zoals Rotterdam en Westland. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, als uitvoeringsorganisatie van het Rijk, is daarbij een belangrijke partner van Zuid-Holland in de uitvoering van de handelsbevorderingsactiviteiten.

Binnen de kaders van de beleidsnotitie 'Een Nieuwe Balans' ziet het Rijk *people-to-people* contacten als verrijking op de bilaterale relatie, waar decentrale vriendschapsbanden aan kunnen bijdragen. Daarnaast biedt de vriendschapsband van de provincie een ingang die anders voor het Rijk gesloten blijft. De relaties op nationaal en provinciaal niveau versterken elkaar. Zo heeft de provincie Zuid-Holland een sterk netwerk opgebouwd in China op het gebied van tuinbouw. Dit netwerk wordt ook ingezet voor de voorbereiding van missies door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

12. *Wanneer loopt het huidige vriendschapscontract af? Welke voorwaarden zijn aan ontbinden of niet verlengen verbonden?*

Antwoord

Het huidige *Memorandum of Cooperation* met Hebei loopt tot 2025 en heeft geen afdwingbare rechten en verplichtingen voor beide partijen. Het memorandum verwoordt het streven van partijen om op de hierin genoemde onderwerpen samen te werken en ondersteuning te bieden. Het kan te allen tijde worden beëindigd.

Voor de provincie Hebei geldt dat een dergelijk document wel noodzakelijk is om daadwerkelijk met buitenlandse regio's te mogen samenwerken en om toestemming te krijgen voor het uitzenden en ontvangen van delegaties. Ondanks het gegeven dat het memorandum geen juridisch bindende verplichtingen schept, heeft het beëindigen hiervan gevolgen voor de samenwerking.

13. *Al met al is onze vraag naar aanleiding van het AIVD jaarverslag: waarom wil GS een overeenkomst met China en waarom wil GS deze betrekking met China handhaven?*

Antwoord

De beweegredenen voor het behouden van de relatie met China zijn bij het vaststellen van het Kader voor de relatie met China door Provinciale Staten aan de orde gekomen. Aan de drie voorwaarden die het

kader stelt voor voorzetting van de relatie wordt nog steeds voldaan. Het gaat dan om: 1) een positieve positie van het Rijk ten aanzien van de decentrale relaties met China, 2) een blijvende vraag vanuit het bedrijfsleven, en 3) het eigenhandig kunnen bepalen van de activiteiten. Daarbij past de huidige *Memorandum of Cooperation* met Hebei ook nog steeds binnen het kader.

Provinciale Staten worden geïnformeerd over de voortgang van de relatie binnen het kader in de jaarlijkse evaluatie. Naar verwachting komt deze in februari 2024 beschikbaar. Gedeputeerde Staten zullen dit jaarlijkse evaluatie moment gebruiken om kritisch te blijven kijken naar de relatie en manier van samenwerking met Chinese partners.

Den Haag, 5 september 2023

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, plv. voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA drs. J.N. Baljeu